

Gustaf Hellströms vistelseorter och litterära miljöer

Gustaf Hellströms vistelseorter och litterära miljöer

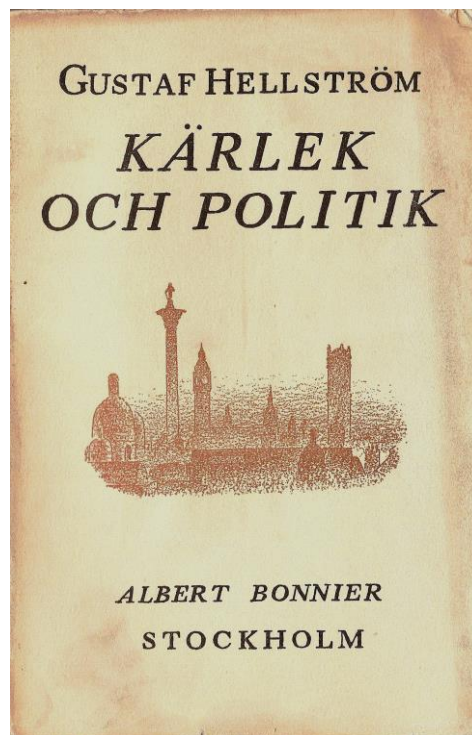
En kronologiskt ordnad adresslista med bilder, kartor,
textprov och kommentarer

Förord och inledande resonemang

Av

Lennart Leopold

Andra utökade och omarbetade upplagan

”Under mer än ett år hade Stellan Petreus genomgått den ensamme främlingens bostadsutveckling i London. Från solkiga boardinghouses i Bloomsbury, dit fattiga utlänningar söker sig, hade han emigrerat västerut, till Bayswaters skamfilade pensionat för mycket unga eller åldrande citykontorister och enklare landsortsmedelklass. Från Bayswater hade han flyttat över till andra sidan om Hyde Park, till South Kensingtons pretentiösare familjhotell...”. (*Kärlek och politik*, s. 7)

Föreliggande redovisning publicerades ursprungligen på Gustaf Hellström-sällskapets hemsida den 21 augusti 2007. Den har varit borttagen under många år, på grund av diverse tekniska problem, men den återpubliceras nu i en reviderad och väsentligt utökad version.

Kristianstad hösten 2019

Lennart Leopold

Litteraturvetare och pensionerad lektor vid Högskolan Kristianstad.
Styrelsemedlem i Gustaf Hellström-sällskapet och redaktör för dess skrifter och hemsida.

FÖRORDETS INNEHÅLL

Att resa i Gustaf Hellströms fotspår sid 3

Lästips sid 4

Söktips sid 4

Rune Oxelqvists licentiatavhandling – en inspiration sid 5

Hellström levandegör en värld som flytt sid 6

Om mina källor sid 7

Tack sid 8

ATT RESA I GUSTAF HELLSTRÖMS FOTSPÅR

Gustaf Hellström (1882–1953) förde ett kringflackande liv. Livsresan kan översiktligt sammanfattas som ett pärlband av orter: Kristianstad – Lund (från 1900) – Stockholm (från 1903/04) – London (från 1907) – Paris (från 1911) – New York (från 1918) – Norrköping (från 1920) – Stockholm/London (från 1926) – Stockholm (bofast från 1935). Cirkeln slöts när han begravdes på Östra kyrkogården i Kristianstad.

Men Hellström flyttade också flitigt inom respektive ort. Exempelvis avverkade han fyra olika adresser under sina fem terminer i Lund. Och under åren som utrikeskorrespondent bodde han inte gärna i världsmetropolernas centrum, utan hellre en bit ifrån. Dessa mönster visar sig vara genomgående.

Som journalist var Hellström tidigt ute genom att gärna lyfta fram individer i sina reportage, och även som skönlitterär författare utgick han ofta från levande modell, om än mer fikionaliserat. Den viktigaste av dessa levande modeller är naturligtvis författaren själv, tydligast i de sju romanerna om Stellan Petreus.

I en intervju 1942 menade Gustaf Hellström att ”om sanningen, verkligheten i sig själv, är tillräckligt intressant, varför ska man då ljuga?” Att han i sina berättelser använder sig av egna och andras *upplevelser* (mer eller mindre bearbetade), är ganska uppenbart. Och som kommer att framgå utnyttjar han också i hög grad de *miljöer* där han själv har bott och verkat.

Undertecknad har under ett flertal år under lediga stunder arbetat med att försöka skapa en lite annorlunda överblick över Hellströms liv och gärning, nämligen genom att förteckna, inte bara hans vistelseorter i stort, exempelvis London, utan också rent konkret på vilka adresser i London han bodde. Läsaren inbjuds härmed att resa i Hellströms fotspår!

I det följande görs försök att visa sambandet mellan adresserna och Hellströms egen textvärld, mellan vistelseorterna och miljöerna i böckerna. Jag väljer därför att ge generösa citat, men naturligtvis utan krav på fullständighet.

Slutligen har också ett stort antal bilder och andra illustrationer infogats, även kartor. Ibland infogas lästips eller länkar till givande hemsidor som komplement. Det finns till exempel mycket ytterligare att hämta på Gustaf Hellströmsällskapets hemsida www.gustafhellstrom.se.

Delar av det redovisade materialet har jag hållit föredrag kring i olika sammanhang, utan att detta i fortsättningen särskilt påpekas.

Lästips

Redovisningen är omfattande och läses kanske lämpligast i mindre doser. Vid behov kan man göra texten och bilderna större på skärmen – de flesta bilderna tål ganska rejäl förstoring, om man vill studera detaljer. Man kan naturligtvis också skriva ut sidor, om man föredrar det.

Gustaf Hellström var inte bara skönlitterär författare utan också utrikeskorrespondent, och det kan vara givande att se vad han genom åren skrev hem till *Dagens Nyheter* från de olika orterna. Representativa artiklar finns numera samlade i **Gustaf Hellström-sällskapets skriftserie**.

Ett tips: Den som prenumererar på *Dagens Nyheter* i digital version får också tillgång till tidningens arkiv och kan därmed enkelt leta reda på i princip alla Hellströms artiklar i denna tidning. Letandet underlättas ytterligare genom den **förteckning över Hellströms artiklar** som återfinns på Gustaf Hellström-sällskapets hemsida.

Söktips

I rapporten redovisas orter och adresser i kronologisk ordning. Om man inte har tid eller intresse av att läsa texten i denna ordning kan man i stället använda **sökfunktionen**. Där kan man exempelvis skriva in ett visst år, ett ortnamn eller varför inte namnet på en viss person, som kan förekomma på flera olika ställen. Även romantitlar kan vara givande att söka på, som *Kärlek och politik*, *Den gången* eller *I morgon är en skälm*.

Rune Oxelqvists licentiatavhandling (1973) en inspiration

Att Hellström i sina skönlitterära texter nära anknyter till Kristianstad, Lund och Stockholm har ju alltid varit tydligt. Men hur är det med andra miljöer som skildras i Hellströms skönlitterära texter?

Att det är Senlis utanför Paris som skildras inledningsvis i Petreus-romanen *Den gången* (1944), det kunde man visserligen ana om man visste att Hellström varit bosatt där, men hur nära ligger han i så fall verkligheten i sina skildringar av miljöer och karaktärer? Detta får vi en ambitiös genomgång av i Rune Oxelqvists licentiatavhandling *Gustaf Hellström, journalist från 1973*.¹ Där framgår klart att det inte enbart är de stora politiska förloppen i romanen *Den gången* – krigsutbrottet i augusti 1914 osv – som har förlagor i författaren och utrikeskorrespondenten Hellströms egen upplevda verklighet.

Oxelqvist gör en djupdykning i Senlis-avsnitten och menar utifrån sina fynd där, att Stellan Petreus-romanerna förmodligen genomgående är mer självbiografiska än man tidigare varit benägen att tro. Detta innebär *inte* att Petreus är identisk med Hellström i alla stycken, men de delar många erfarenheter! Dock verkar de kärleksrelationer som skildras vara i högre grad fiktiva – Hellström ville uppenbarligen inte lämna ut sina kvinnor i böckerna (Oxelqvist, s. 94). Hellström uttryckte en gång saken så att han hade en tvillingbror – Petreus stod för kärleken och Hellström för politiken!

Under mitt samlande av adresser, och vid jämförelser och analyser av Ortsbeskrivningar och miljöskildringar, har Oxelqvists antagande till fullo bekräftats. Jag vågar därför vara mer kategorisk – hans hypotes håller för hela författarskapet: Hellström förlägger i stort sett regelmässigt sina berättelser till miljöer han personligen känner. Detta innebär i sin tur att Hellströms skildringar förutom det rent mänskliga också får ett vidare värde – de utgör inget mindre än en kulturhistorisk guldgruva.

---

¹ Oxelqvist, Rune: *Gustaf Hellström, journalist. En studie i verklighetsunderlaget till arbetssättet bakom de tre sista delarna i Stellan-Petreus-serien*, otryckt lic.-avhandling, Litteraturvetenskapliga institutionen i Lund, 1973. (Avhandlingen finns som blåstencil på Arkivcentrum Syd i Lund.)

Hellström levandegör en värld som flytt

Hellström skildrar en värld som flytt, men många av miljöerna finns kvar och han gör dem levande för oss, när han återbefolkar dem med människor vars förlagor för länge sedan är borta. Människor som tänkte delvis annorlunda än vi men som levde i – och var med att forma – den värld som blev vår.

Sökandet och analyserandet av adresserna blir extra stimulerande, när en viss skildring kan knytas till en viss ort eller miljö. Exempelvis när det visar sig att herrgårdsmiljön i förstlingsromanen *När mannen vaknar* (1905) tycks ha sin bakgrund i en ännu existerande gård på Kristianstadsslätten.

Annat som illustreras nedan är, exempelvis, att Hellström i London bodde främst i *förorterna* Richmond och Hampstead och att detta speglas i romanerna – men på ett delvis överraskande sätt.

På likartat sätt bodde han under åren i Frankrike periodvis i olika småstäder utanför Paris – men Senlis är den enda som hittills omtalats i sammanhanget, trots att det kan påvisas att flera av de övriga orterna också förekommer i hans skildringar. Och i Amerika hyste Hellström in sig i en liten stuga i skogen vid Woodstock, i stället för att sitta och skriva i hustruns lägenhet på Manhattan i New York. Det var alltså ett redan uppritat mönster som återkom, när han under en senare period hellre satt i sin lilla skrivarstuga på Utö än inne i Stockholm.

Men det var uppenbarligen inte endast *småstadsmiljöerna* som Hellström drogs till utan också den omgivande naturen. En intressant uppräknings av promenadställen som han älskat finns i romanen *I morgon är en skälm* (Jag preciserar orterna inom hakparenteser.)

Stellan Petreus bor under en period på högfjällshotell i Storlien. En morgon vill han ta en promenad i omgivningarna:

När han nästa morgon slutat sin frukost gick han tillbaka ut i hallen och ställde sig vid receptionen för att studera kartan. Åt vilket håll skulle han gå? En gång i tiden hade han älskat långpromenader. Medan han stod och såg på kartbladet dök minnena upp inom honom: Hampstead Heath, Wimbledon Common, Richmond Park [alla i London], Fontainebleau-skogen [nära Moret-sur-Loing], Forêt d'Ermenonville [nära Senlis], skogsstigarna i The Catskills [där Woodstock ligger]. Rådjur och hjort; fasaner och raphöns; bokskogar; meterhöga ormbunkar; små engelska bykrogar där han ätit sin lunch: bröd, cheddar och bitteröl; små franska värdshus, gömda i parkskogarna, med furstlig husmanskost och en halva Vouvrays eller Moulin à Vent. Ibland kunde han vandra omkring en hel dag i sträck och inte vara tillbaka förrän sent på kvällen ...

(*I morgon är en skälm*, s. 46. Mina förtydliganden.)

Om mina källor

De talrika och skiftande adresser och uppgifter som redovisas här nedan har hittats i brev i Bonniers arkiv och i Kungliga Biblioteket, i kyrkoböcker, bl.a. genom Landsarkivet i Vadstena, samt i skol- och universitetskataloger. Annat har framgått vid lusläsning av tidigare gjorda undersökningar, främst då noterna i Bengt Tomsons och Rune Oxelqvists avhandlingar.

När det gäller breven som källa i detta sammanhang, så finns kuverten med adresserna nästan aldrig bevarade, så i stället får man gå på omnämningen i texten. I den mån Hellströms egna brev är bevarade, som i Bonniers arkiv, så skriver han ofta men inte alltid ut sin aktuella adress vid brevets datum (ibland finns i stället den aktuella adressen men inget datum, vilket också kan vara förargligt).

Också mer tillfälliga uppehållsorter finns med i förteckningen, exempelvis vistelser på sanatorier och hotell, i de fall sådana finns belagda i källmaterialet. Förteckningen blir väl aldrig komplett, men den täcker redan de stora dragen tillfredsställande och den kommer förhoppningsvis att kunna byggas ut ytterligare efter hand.

Adresser redovisas tillsammans med de datum som de kan knytas till. För varje ort ges kommentarer, ofta med hänvisningar till berättelser där de aktuella miljöerna förekommer. Då och då inflikas citat ur Hellström-texter som anknyter till den aktuella miljön.

Orter som Woodstock, Hampstead eller Senlis har sina egna spännande historier, som oftast inte kan mer än antydvas i min redovisning. Idag är det lätt att söka vidare på nätet, som ju vimlar av intressanta web-sidor med texter, bilder eller kartor, för den som vill surfa vidare. Jag har därför i denna nya version varit ganska återhållsam med länkar och söktips. Var på orterna de aktuella adresserna är belägna har främst sökts i www.hitta.se eller i Google Maps/Google Earth, där man inte sällan även kan få en bild på gatan och det aktuella huset (naturligtvis med reservation för att gatunummer kan ha ändrats och hus kan ha rivits). Ganska ofta men inte alltid har jag dessutom själv haft möjlighet att leta reda på och fotografera de aktuella husen och miljöerna.

Kommentarerna kring Hellströms liv samt hans journalistiska och litterära verk är av nödvändighet korta. Intresserade läsare hänvisas till Gustaf Hellström-sällskapets bok *Det var ingen tjugande idyll. Gustaf Hellström och hans tid*, red. Lennart Leopold och Eva Ström (2009). Se också noter och kommenterande texter i de olika volymerna i **Gustaf Hellström-sällskapets skriftserie**.

Översiktliga introduktioner till Hellström skönlitterära och journalistiska produktion finns i Ingemar Hermanssons bok *Att vidga sitt synfält – Gustaf Hellström* (2003).

Kompletterande texter finns även på Gustaf Hellström-sällskapets hemsida. Där hittar man dessutom en förteckning över samtliga nummer av Sällskapets fylliga medlemsblad i PDF-format. Varje nummer presenteras med innehållsförteckning och en länk så att det aktuella medlemsbladet smidigt kan laddas ned.

Tack

Jag vill tacka alla som hjälpt mig i arkiven under mitt sökande genom åren, och då minns jag med särskild glädje Barbro Ek i Bonniers arkiv. Det finns också anledning att tacka dem som hjälpt mig med bilder. Tommy Gustafsson har letat och fotograferat för min räkning i London. Helge Ström har lånat mig en bild från Utö. Min hustru Uta och även vår son Daniel har irrat runt med mig och letat adresser på olika orter, både i Sverige och utomlands. Tack alla för er hjälp och ert tålamod!

Kristianstad i november 2019

Lennart Leopold